

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 330

Finanse

na rzecz zrównoważonego rozwoju

Gospodarka – etyka – środowisko

Redaktorzy naukowci

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-460-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Marcin Będzieszak: Opłaty za usługi i dochody własne jako źródło finansowania wybranych zadań w miastach wojewódzkich w Polsce	13
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczyk: Analiza wykorzystania kolektorów słonecznych do wytworzenia ciepłej wody użytkowej.....	22
Joanna Błach, Anna Doś: Zastosowanie modelu DuPonta w kontekście zarządzania środowiskiem w przedsiębiorstwie – możliwości wykorzystania w praktyce polskich przedsiębiorstw	34
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Efektywność ekonomiczna przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu energetyki odnawialnej jako czynnik zrównoważonego rozwoju.....	42
Michał Buszko: Społeczna odpowiedzialność banków giełdowych – korzyści inwestycyjne z tytułu uczestnictwa w RESPECT Index	52
Beata Domańska-Szaruga: Konkurencyjność banków spółdzielczych jako partnerów lokalnych społeczności.....	63
Joanna Działo: Instytucje fiskalne a standardy etyczne w polityce fiskalnej ..	72
Beata Zofia Filipiak: Kierunki i skutki przekształceń lokalnej gospodarki odpadami komunalnymi w świetle zmian ustawowych	80
Monika Foltyn-Zarychta: Koncepcja zmniejszającej się w czasie stopy dyskonta w ocenie efektywności inwestycji publicznych o oddziaływaniach długoterminowych	89
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: Wpływy do budżetów gmin przy wprowadzeniu podatku dochodowego w indywidualnych gospodarstwach rolnych	99
Maria Magdalena Golec: Zrównoważony rozwój spółdzielni kredytowych w Polsce w oparciu o zasadę lokalności	108
Karolina Gwarda: Źródła finansowania zakupu zero- i niskoemisyjnych środków transportu publicznego w Polsce	116
Jerzy Gwizdała: Rola Banku Ochrony Środowiska SA w Warszawie w finansowaniu inwestycji w obszarze ochrony atmosfery.....	126
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Wykorzystanie podatku od nieruchomości dla zrównoważonego rozwoju miast na przykładzie Torunia	135
Agnieszka Jachowicz: Główne trendy w polityce podatkowej w krajach Unii Europejskiej w okresie kryzysu	148
Alicja Janusz: Przegląd istniejących i projektowanych rozwiązań w zakresie funduszy restrukturyzacyjnych sektora finansowego w Unii Europejskiej	157

Barbara Karlikowska: Ryzyko środowiska naturalnego a działalność przedsiębiorstw	165
Magdalena Klopott: Mechanizmy finansowania przyjaznego środowisku demontażu statków – fundusz recyklingowy.....	173
Lidia Kłos: Wiedza i świadomość ekologiczna studentów	182
Adam Kopiński: Taksonomia i zastosowanie metody Hellwiga w ocenie efektywności funduszy inwestycyjnych	192
Andrzej Koza: Finansowe instrumenty wsparcia samozatrudnienia osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii i Polsce	205
Grażyna Leśniewska: Sztuka zrównoważonego życia	214
Agnieszka Lorek: Lokalna polityka energetyczna w zrównoważonym rozwoju gmin śląskich	222
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Waluta wirtualna – moda, czy pieniądź przyszłości?.....	231
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Energia odnawialna i jej aspekty finansowe jako element zrównoważonego rozwoju Polski	239
Tomasz Piotr Murawski: Ocena działań społecznej odpowiedzialności biznesu – przegląd wybranych metod	248
Marta Musiał: Dylematy zarządzania finansami osobistymi w kontekście koncepcji solidarności międzypokoleniowej.....	258
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Zarządzanie finansami w samorządzie gminnym wobec wyzwań nowego zarządzania publicznego.....	266
Teresa Orzeszko: Miejsce edukacji finansowej społeczeństwa w strategii społecznej odpowiedzialności biznesu krajowych banków giełdowych w Polsce	274
Agnieszka Parlińska: Wybrane aspekty zadłużania się samorządów gminnych w Polsce	284
Andrzej Parzonko: Przewidywalność i stabilizacja cen mleka jako czynnik zrównoważonego rozwoju gospodarstw rolniczych i przedsiębiorstw przetwórczych.....	293
Monika Pettersen-Sobczyk: Modele biznesowe banków w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju	301
Dariusz Piotrowski: Wartości islamu a koncepcja zrównoważonego rozwoju	308
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Transakcyjne wykluczenie finansowe w Polsce w świetle badań empirycznych.....	316
Adriana Przybyszewska: Determinanty przedsiębiorczości kobiet na przykładzie wybranych krajów	326
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Rozwój kanału <i>direct</i> na polskim rynku ubezpieczeń	336
Adam Reczuch: Wykluczenie finansowe osób młodych w perspektywie założenia nowego gospodarstwa domowego	344

Robert Skikiewicz: Bariery w działalności instytucji finansowych na tle zmian sytuacji gospodarczej Polski	352
Beata Skubiak: Wpływ kryzysu finansowego i gospodarczego na rozwój zrównoważony, ze szczególnym uwzględnieniem konsekwencji społecznych.....	361
Sylwia Słupik: Proekologiczne strategie rozwoju przedsiębiorstw województwa śląskiego.....	369
Małgorzata Solarz: Ochrona konsumenta a wykluczenie finansowe stanowiące wynik niewłaściwego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności	378
Anna Spoz: E-faktury – nowinka technologiczna czy upowszechniający się sposób dokumentowania transakcji gospodarczych	387
Joanna Stawska: Znaczenie <i>policy mix</i> dla działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw w kontekście zrównoważonego rozwoju.....	397
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Rozwój zrównoważony miast jako szansa dla prywatnych inwestycji na przykładzie aglomeracji azjatyckich.....	406
Paulina Szulc-Fischer: Proekologiczne inicjatywy klastrowe	414
Magdalena Ślebocka: Fundusze unijne dla zrównoważonego rozwoju – bariery w pozyskiwaniu i rozliczaniu na przykładzie gmin województwa łódzkiego.....	424
Aneta Tylman: Obszary badań prawno-finansowych zrównoważonego rozwoju – próba identyfikacji	432
Piotr Urbanek: Standardy etyczne polityki wynagradzania kadry kierowniczej w bankach w okresie kryzysu finansowego – próba oceny.....	439
Tomasz Uryszek: Międzypokoleniowa redystrybucja długu publicznego na przykładzie krajów Unii Europejskiej	448
Julia Anna Wachowska: Rynek kredytów mieszkaniowych w Polsce – studium analityczne	458
Damian Walczak: Solidaryzm społeczny a uprawnienia emerytalne grup uprzywilejowanych.....	468
Marcelina Więckowska: Inwestorzy instytucjonalni na rynku inwestycji w energię odnawialną	477
Paweł Witkowski: Ryzyko węglowe – koncepcja i pomiar.....	486
Bogdan Włodarczyk: Tworzenie oferty bankowej z wykorzystaniem bankowości elektronicznej	495
Justyna Zabawa: Zarządzanie kapitałem ludzkim we współczesnych bankach w kontekście ich ekologicznej odpowiedzialności	503
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Reklamy bankowe – między manipulacją a faktyczną potrzebą klientów.....	511

Summaries

Marcin Będzieszak: User charges and own-source revenues as sources of financing selected tasks in voivodeship cities in Poland	21
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczuk: Analysis of the use of solar collectors to produce hot water	33
Joanna Blach, Anna Doś: The application of the DuPont model in the context of corporate environmental management – evidence from the Polish companies	41
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Economic effectiveness of investments related to the renewable energy sources as a factor of sustainable development...	51
Michał Buszko: Corporate Social Responsibility of stock exchange listed banks – investing profits due to participation in RESPECT Index.....	62
Beata Domańska-Szaruga: Competitiveness of cooperative banks as local community partners	71
Joanna Działo: Fiscal institutions and ethical standards in fiscal policy.....	79
Beata Zofia Filipiak: Directions and consequences of the transformation of local economy of municipal waste in the light of changes in the laws.....	88
Monika Foltyn-Zarychta: The concept of time-declining discount rate in the appraisal of public projects with long-term effects	98
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: The proceeds to municipalities with the introduction of income tax in individual farms.....	107
Maria Magdalena Golec: Sustainable development of Polish credit cooperatives based on the principle of localness.....	115
Karolina Gwarda: Sources of funding the purchase of zero- and low carbon means of public transport in Poland	125
Jerzy Gwizdała: The role of the environment protection bank JSC in Warsaw in financing investment in the protection of the atmosphere	133
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Application of property tax in sustainable development of towns with town of Toruń as an example.....	147
Agnieszka Jachowicz: Main trends in tax policy in the European Union states in the times of crisis	156
Alicja Janusz: The review of existing and anticipated solutions for the financial sector restructuring funds in the European Union	164
Barbara Karlikowska: Natural environment risk and activities of enterprises	172
Magdalena Klopott: Financing mechanisms of the environmentally friendly ship dismantling – case of recycling fund	181
Lidia Klos: Environmental knowledge and awareness of students.....	191
Adam Kopiński: Taxonomy and application of Hellwig’s method for assessing the effectiveness of investment funds	204
Andrzej Koza: Financial instruments of disabled people self-employment support in Great Britain and Poland	213

Grażyna Leśniewska: Art of sustainable life	221
Agnieszka Lorek: Local energy policy for the sustainable development of the Silesian communities	230
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Digital currency – temporary trend or money of future?	238
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Renewable energy and its financial implications as a component of sustainable development of Poland	247
Tomasz Piotr Murawski: An evaluation of Corporate Social Responsibility – review of chosen methods	257
Marta Musiał: Personal finance management dilemmas in the context of intergenerational solidarity concept	265
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Finance management in commune self-government in the face of challenges of new public management	273
Teresa Orzeszko: Importance of financial education of society in CSR strategy of domestic listed banks in Poland	283
Agnieszka Parlińska: Selected aspects of the indebtedness of municipalities in Poland	292
Andrzej Parzonko: Predictability and price stabilization of milk as a factor in the sustainable development of farms and food processing enterprises	300
Monika Pettersen-Sobczyk: Banks business models in the context of sustainable development concept	307
Dariusz Piotrowski: Values of islam and the concept of sustainable development	315
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Empirical studies on transactional financial exclusion in Poland	325
Adriana Przybyszewska: Determinants of entrepreneurship of women based on selected countries	335
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Development of the direct channel on the Polish insurance market	343
Adam Reczuch: Financial exclusion of young people in the perspective of establishment of a new household	351
Robert Skikiewicz: Barriers of activity of financial institutions against the background of changes in the economic situation of Poland	360
Beata Skubiak: The impact of economic and financial crisis on sustainable development with focus on social consequences	368
Sylvia Słupik: Ecological strategies for the development of Silesian Voivodeship enterprises	377
Małgorzata Solarz: Consumer protection vs. financial exclusion as a result of incorrect everyday financial risk management	386
Anna Spoz: E-invoices – technological novelty or a spreading method of documenting commercial transactions	396

Joanna Stawska: The importance of policy mix for investment activities of enterprises in the context of sustainable development	405
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Sustainable urban development as an opportunity for private investments on the example of Asian agglomerations.....	413
Paulina Szulc-Fischer: Pro-ecological cluster initiatives	423
Magdalena Ślebocka: EU funds for sustainable development – barriers in obtaining and accounting on the example of municipalities of Łódź Voivodeship	431
Aneta Tylman: Areas of legal and financial studies of sustainable development – an attempt to identify.....	438
Piotr Urbanek: Ethical standards of top executive’s remuneration policy in the banking sector during the financial crisis – attempt to assess	447
Tomasz Uryszek: Intergenerational redistribution of public debt. The example of European Union countries	457
Julia Anna Wachowska: Housing loans market in Poland – analytical project	467
Damian Walczak: Social solidarity and the pension rights of privileged groups	476
Marcelina Więckowska: Institutional investors in the renewable energy investment market.....	485
Paweł Witkowski: Carbon risk – concept and measurement	494
Bogdan Włodarczyk: Creation of banking offer using e-banking	502
Justyna Zabawa: Human capital management in contemporary banks, in the context of corporate eco-responsibility	510
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Banking advertising – between a manipulation and a real customer need.....	520

Adam Reczuch

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WYKLUCZENIE FINANSOWE OSÓB MŁODYCH W PERSPEKTYWIE ZAŁOŻENIA NOWEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO

Streszczenie: Celem artykułu jest opis zjawiska wykluczenia finansowego osób młodych w związku z procesem zakładania nowych gospodarstw domowych. Doświadczenie licznych utrudnień w dostępie do zasobów finansowych wpływa ujemnie na możliwości rozwojowe nowo założonych gospodarstw i dotyczy przede wszystkim potrzeb mieszkaniowych. Na wykluczenie finansowe osób młodych składa się wiele rozmaitych uwarunkowań o charakterze ekonomicznym, wynikających głównie ze zbyt niskich dochodów osiąganych na początku kariery zawodowej. Na wykluczenie finansowe wpływają również czynniki kulturowe, związane z nadmiernym konsumpcyjnym stylem życia, mogącym prowadzić do nadmiernego zadłużenia i niewypłacalności.

Słowa kluczowe: osoby młode, wykluczenie finansowe, nadmierna konsumpcja.

DOI: 10.15611/pn.2014.330.37

1. Hipoteza cyklu życia a potrzeby finansowe osób młodych

Jednym z istotnych wyzwań stojących przed osobami młodymi¹ jest założenie nowego gospodarstwa domowego i zbudowanie ekonomicznej bazy dla jego rozwoju. W niniejszym artykule skupiono uwagę na sytuacji gospodarstw domowych w Polsce, uwzględniając ich społeczną i ekonomiczną specyfikę oraz krajowe otoczenie instytucjonalne. Nowo założone gospodarstwa domowe napotykać szereg utrudnień, które przede wszystkim dotyczą wykluczenia finansowego i braku odpowiedniego dostępu do zasobów finansowych oraz wynikającej z niego niezdolności do zaspokojenia swoich potrzeb. Stąd też w artykule położono nacisk na analizę tego zagadnienia w szerszym kontekście zachowań ekonomiczno-kulturowych osób młodych.

Osoby młode² w związku z założeniem nowego gospodarstwa domowego potrzebują wiele dóbr, w tym przede wszystkim lokum mieszkalne. Okres ten wiąże się na ogół z ukończeniem edukacji i uzyskaniem kwalifikacji zawodowych oraz stopniowym usamodzielnianiem się i uniezależnianiem od rodziców.

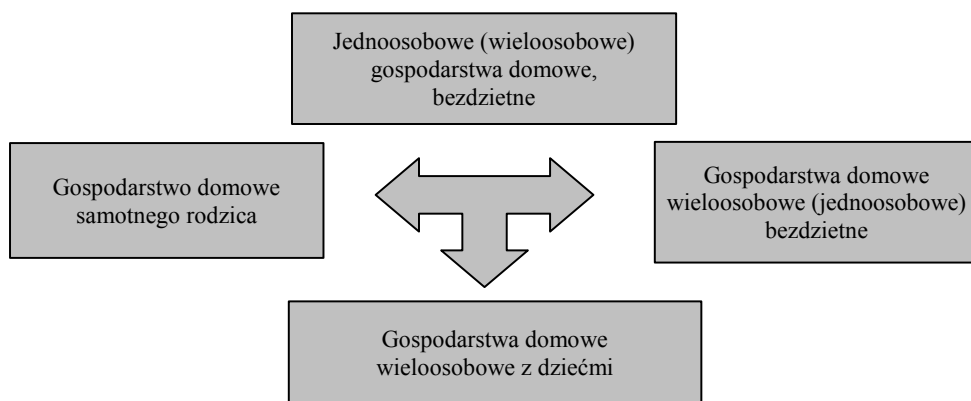
¹ Gospodarstwo domowe dotyczy wszelkich form tych podmiotów, zarówno sformalizowanych (małżeństw), jak i nieformalnych (związków konkubenckich).

² Niniejsze rozważania koncentrują się wokół osób w wieku do 35 lat.

Zgodnie z hipotezą cyklu życia F. Modiglianiego i A. Ando osoby młode mają znacznie więcej potrzeb niż możliwości ich finansowania [Świecka 2009, s. 37]. Dotyczy to zwłaszcza kosztów związanych z założeniem gospodarstwa domowego, w tym nabyciem nieruchomości.

Należy też mieć na uwadze, iż ze względu na obecne spowolnienie gospodarcze osoby młode mogą długo poszukiwać pracy, a zarówno ich zarobki osiągnane w początkowym etapie kariery, jak i możliwości awansu zawodowego będą gorsze od oczekiwanych. Ponadto, zważywszy na trudne do przewidzenia tendencje rozwojowe związane z obecną stagnacją gospodarczą, owe problemy na rynku pracy mogą się w przyszłości pogłębiać.

Generalnie rzecz ujmując, rozwój gospodarstw domowych osób młodych można podzielić na kilka faz (rys. 1). Od jednoosobowego lub rzadziej dwuosobowego gospodarstwa domowego osób jeszcze bezdzietnych podmioty owe mogą ewoluować i przekształcić się w wieloosobowe gospodarstwa domowe wraz z dziećmi³ lub gospodarstwa domowe samotnych rodziców wychowujących dzieci, lub też nadal pozostawać gospodarstwem bezdzietnym jedno- lub wieloosobowym.

Rys. 1. Fazy rozwojowe gospodarstw domowych osób młodych

Źródło: opracowanie własne.

W początkowej fazie funkcjonowania gospodarstwa domowego występują następujące potrzeby: edukacja, koszt założenia rodziny oraz kształcenie małoletnich dzieci. Nowo założone gospodarstwa domowe korzystają z usług kredytowych, zwłaszcza w zakresie zaspokojenia swoich potrzeb mieszkaniowych lub finansowania innych wydatków (np. zakup samochodu, wypoczynek) oraz usług ubezpieczeniowych. W tym okresie gospodarka pieniężna koncentruje się wokół zarządzania bieżącym budżetem i gotówką oraz ogniskuje się na ogólnej konsumpcji [Bogacka-Kisiel 2012, s. 47].

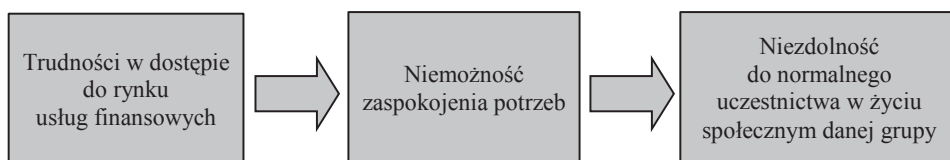
³ W artykule przyjmuje się, że dzieci to osoby, które nie ukończyły 18 lat.

2. Metodyka badań i przebieg procesu badawczego

Niniejszy artykuł zawiera rozważania natury teoretycznej nad zjawiskiem wykluczenia finansowego nowo zakładanych gospodarstw domowych. Oprócz studium literaturowego podjęto także ogólne analizy ilościowe tych zjawisk w oparciu o dane Banku Światowego oraz raport biura informacji gospodarczej InfoDług. Badania dotyczą Polski i obecnej sytuacji nowo zakładanych gospodarstw domowych w perspektywie głównych hipotez naukowych.

3. Wykluczenie finansowe a wykluczenie mieszkaniowe⁴ osób młodych

Wykluczenie finansowe polega na tym, że jednostka wskutek doświadczania rozmaitych utrudnień w dostępie do usług finansowych nie ma możliwości zaspokojenia swoich potrzeb, co prowadzi z kolei do niezdolności do normalnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym i społecznym (rys. 2) [*Financial services...* 2006, s. 56]. Izolacja z systemu finansowego osób młodych stanowi pewien proces, który z reguły skutkuje wykluczeniem społecznym i ubóstwem (np. w wyniku egzekucji komorniczej za nieregulowany kredyt konsumencki zostanie zajęte wynagrodzenie, co znacząco obniży dochody gospodarstwa domowego i będzie skłaniać jego członków do poszukiwania zatrudnienia w „szarej strefie”). Wykluczenie finansowe osób młodych może rzutować ujemnie na całe ich dalsze życie, uniemożliwiając w początkowej fazie założenie stabilnie funkcjonującego i rozwojowego gospodarstwa domowego.

Rys. 2. Teoretyczny model procesu wykluczenia finansowego w oparciu o definicję stosowaną przez Komisję Europejską

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [*Financial services...* 2006, s. 56].

Wykluczenie finansowe szczególnie ujemnie wpływa na osoby młode w obszarze usług kredytowych. Finansowanie zakupu lokum mieszkalnego, edukacji czy innych uzasadnionych wydatków na tym etapie życia stanowi podstawę właściwego rozwoju gospodarstwa domowego, gdyż bez zbudowania odpowiedniej bazy ekono-

⁴ W artykule wykluczenie mieszkaniowe rozumie się jako niezdolność do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych przez nowo powstałe gospodarstwo domowe.

micznej, a także zdobycia należytych kwalifikacji zawodowych, funkcjonowanie badanych podmiotów w sferze ekonomicznej będzie znacząco utrudnione. Z tych powodów, nowo założone gospodarstwa domowe potrzebują dostępu do zasobów finansowych.

Według badań Banku Światowego [Baza statystyczna...], przeprowadzonych w roku 2011 w Polsce, niespełna 48% osób młodych (15-24 lata) dysponowało kontem bankowym, kartę debetową posiadało zaledwie 37,3% badanych, a kartę kredytową – tylko 8,2%. W tej grupie osoby, które zaciągnęły kredyt hipoteczny, stanowiły 0,8%, w przypadku zaś pożyczki bankowej było to jedynie 0,4%. Jeśli chodzi o poszczególne typy kredytów stopień wykluczenia finansowego jest znacząco wyższy. Beneficjentami środków na finansowanie budowy domu było jedynie 0,1% młodych klientów, również jedynie 0,1% z nich sięgnęło po środki finansowe na kontynuowanie nauki, zaś nakłady na wesele w obrębie tej grupy wyniosły 0% [Baza statystyczna...].

Osoby młode na ogół osiągają niższe zarobki, a ich zatrudnienie jest niestabilne, co znacząco utrudnia dostęp do kredytów, zwłaszcza hipotecznych. Problem ten może się nasilać w szczególności w obrębie większych aglomeracji miejskich, z wyższymi cenami mieszkań. Dotyczy on wielodzietnych gospodarstw, w których tylko jeden z rodziców wykonuje pracę zarobkową, a drugi poświęca się prowadzeniu gospodarstwa domowego i wychowywaniu dzieci.

Osobom średniozamożnym, narażonym na wykluczenie finansowe, oferowane są kredyty hipoteczne na zakup lokum mieszkalnego ze specjalnym rządowym wsparciem, obniżającym ich koszt. Od początku roku 2014 wprowadzono nowy program „Mieszkanie dla młodych”⁵. Jest on adresowany do osób poniżej 35. roku życia, nieposiadających innej nieruchomości. Państwo przejęło na siebie ciężar finansowego wsparcia osób młodych, nabywających lokale mieszkalne o określonych standardach, które dotyczą m.in. powierzchni⁶. Dopłata do kredytu obejmuje część kosztu zakupu nieruchomości, tj. maksymalnie koszt 50 m² mieszkania, ale nie więcej niż powierzchnia mieszkania, oraz 10% dopłaty do wkładu dla osób samotnych i małżeństw bez dzieci albo 15% dopłaty dla małżeństw z co najmniej jednym dzieckiem, a także określone bonifikaty za przedterminową spłatę. Obecnie nie można jeszcze ocenić efektywności tego programu, lecz należy podkreślić, że jest to jedna z najważniejszych form wspierania młodych gospodarstw domowych w nabyciu lokum mieszkalnego i jednocześnie ograniczania ich wykluczenia mieszkaniowego i finansowego.

Średniozamożne gospodarstwa domowe mogą także zaspokoić swoje potrzeby, nabywając lokale mieszkalne znajdujące się w zasobach Towarzystw Budownictwa

⁵ Więcej o programie „Mieszkanie dla młodych” na stronie rządowej: <http://www.rodzina.gov.pl/mieszkanie/program-mieszkanie-dla-mlodych> (1 stycznia 2014).

⁶ Maksymalna powierzchnia użytkowa wynosi 70 m² lokalu mieszkalnego, a 100 m² domu, ale jeżeli kredytobiorcy wychowują co najmniej troje dzieci, powierzchnia może być powiększona o 10 m².

Spółcznego (TBS)⁷ lub spółdzielni mieszkaniowych⁸. Brak odpowiednich dochodów i zdolności kredytowej będzie w większym stopniu skłaniać do korzystania z tych form zaspokajania potrzeb mieszkaniowych. W szczególności większym zainteresowaniem mogą się cieszyć lokale mieszkaniowe należące do TBS, gdyż część kosztów ich budowy jest finansowana ze środków zgromadzonych na specjalnym funduszu, co obniża znacząco koszty inwestycji pokrywane przez osoby nabywające te lokale.

Najuboższych gospodarstw domowych jednak nie stać ani na zakup mieszkania, ani na jego wynajem na wolnym rynku, ani nawet uzyskanie lokum w ramach budownictwa społecznego. Obowiązek wsparcia osób najuboższych w zakresie mieszkalnictwa w ramach realizowanej polityki społecznej ciąży też na gminach. Posiadają one jednak zbyt małą pulę mieszkań w stosunku do potrzeb ich mieszkańców i nie są w stanie efektywnie zaopatrywać w lokale mieszkalne uboższe gospodarstwa domowe. W obrębie podmiotów zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym znacznie większe problemy wiążą się z niepełnymi gospodarstwami domowymi, a zwłaszcza gospodarstwami samotnych matek [Marszałek 2011, s. 37-45].

Pozbawione własnego lokalu mieszkalnego gospodarstwo domowe z reguły zostaje zmuszone do współdzielenia lokum z innymi gospodarstwami. W przypadku gospodarstw wielopokoleniowych wspólnie zamieszkanie może być elementem wspomagającym młode gospodarstwa domowe, lecz model ten jest w praktyce coraz rzadziej spotykany, i to na ogół na wsiach. Częściej gospodarstwa domowe zdeterminowane brakiem możliwości zapewnienia sobie własnego lokalu dzielą jedno lokum mieszkalne z innymi gospodarstwami, co może prowadzić do konfliktów międzypokoleniowych.

Jednym ze skrajnych wyrazów wykluczenia społecznego jest zajmowanie przez osoby młode pustostanów i organizowanie tam namiastki domów⁹. Niestety, nielegalne zamieszkiwanie nieruchomości gminnych powoduje na ogół szereg ujemnych konsekwencji, w tym paradoksalnie automatyczne wykluczenie z systemu pomocy mieszkaniowej oferowanej przez gminy. W związku z tym tego typu gospodarstwa są narażone na całkowite wykluczenie społeczne, a nawet bezdomność.

⁷ Działanie Towarzystw Budownictwa Społecznego jest regulowane m.in. ustawą z dnia 26 października o niektórych formach budownictwa (publ. DzU nr 133, poz. 654 z późn. zm.). Jednostki te prowadzą działalność w formie spółki z o.o., spółki akcyjnej, spółdzielni osób prawnych i ich celem jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych osób o średnich dochodach.

⁸ Spółdzielnie mieszkaniowe są podmiotami, których głównym celem jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych ich członków poprzez dostarczanie im lokali mieszkalnych. Funkcjonowanie spółdzielni mieszkaniowych opiera się przede wszystkim na Ustawie z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (publ. DzU nr 4, poz. 27 z późn. zm.).

⁹ Na przykład w Wałbrzychu samotne matki, często ofiary przemocy domowej, nie mogąc uzyskać od gminy lokum mieszkalnego, zaczęły zajmować pustostany, zaś gmina początkowo w pewnym zakresie pozwalała kobietom na zajęcie i użytkowanie tych lokali, np. zezwalając na doprowadzenie mediów miejskich, lecz po pewnym czasie rozpoczęła systematyczne eksmisje tych gospodarstw [Marszałek 2011, s. 37-45].

4. Nadmierne zadłużenie i niewypłacalność gospodarstw domowych osób młodych

Zachowania zadłużeniowe nowo założonych gospodarstw domowych, według głównych teorii ekonomicznych, mogą być wyjaśniane w oparciu o dwie, częściowo wykluczające się, hipotezy. Według hipotezy dochodu permanentnego M. Friedmana [2007, s. 77] gospodarstwa domowe, planując wydatki, uwzględniają poziom dochodów w dłuższym czasie, a ich decyzje finansowe, w tym zadłużeniowe, nie będą podejmowane na podstawie bieżącej sytuacji ekonomicznej, ale dłuższej perspektywy czasowej. Jednak zachowania finansowe gospodarstw domowych są także nieco odmienne. Na przykład zgodnie z hipotezą dochodu absolutnego J.M. Keynesa zwiększonym dochodom towarzyszyć będzie wyższa konsumpcja, a decyzje finansowe zapadają głównie na podstawie aktualnej kondycji gospodarczej [Szopa 2006, s. 137]. O ile teza M. Friedmana dotyczy głównie gospodarstw domowych o stabilnej sytuacji ekonomicznej, których zachowania konsumpcyjne są w znacznym stopniu zracjonalizowane, o tyle teza J.M. Keynesa wiąże się z uboższymi gospodarstwami domowymi, starającymi się o podniesienie swojej stopy życiowej.

Ponadto, według hipotezy dochodu relatywnego i nieodwracalności konsumpcji Jamesa S. Duesenberry'ego struktura wydatków gospodarstwa domowego uzależniona jest od grupy docelowej, do której dane gospodarstwo aspiruje (tzw. grupa odniesienia) [Bywalec 2009, s. 20]. Prowadzi to do „efektu pokazowego”, polegającego na naśladowaniu konsumpcji grupy docelowej, ale także sprzyja powstaniu tzw. rygła konsumpcyjnego, czyli utrzymywaniu wysokiego poziomu konsumpcji nawet przy zmniejszających się dochodach [Bywalec 2009, s. 20]. Teorie te można odnieść do młodych osób, wykazujących z jednej strony brak stabilnych dochodów, z drugiej zaś dążących do nazbyt szybkiego awansu ekonomicznego.

Obecne społeczeństwo jest określane mianem konsumpcyjnego i charakteryzuje się m.in. częstymi zmianami stylów i mód, znacznym wpływem mediów i reklamy, działaniami rutynowymi, a także nastawieniem na maksymalizowanie krótkotrwałych korzyści [Solarz 2012, s. 34-35]. Dotyczy to zwłaszcza młodych osób, podlegających w większym stopniu wpływowi mediów oraz panujących trendów zakupowych. W kontekście analizowanego tematu należy też wrócić uwagę na aktualną i dosyć ciekawą teorię konsumpcji ostentacyjnej socjologa T. Velbena, zgodnie z którą konsumpcja polega na nabywaniu droższych, doskonalszych dóbr, co jest związane z prestiżem i chęcią wyróżnienia się wśród danej społeczności [Jayapalan 2011, s. 189-190].

Nadmierna konsumpcja¹⁰ młodych osób może mieć także znamiona zachowań patologicznych, z czego na szczególną uwagę zasługuje zjawisko zakupoholizmu.

¹⁰ W literaturze przedmiotu jest obecne również pojęcie nadmiernej konsumpcji polegające na braku równowagi pomiędzy możliwościami finansowymi gospodarstwa domowego, a realizowanymi zakupami dóbr. Gospodarstwo domowe nabywa dobra zbyt drogie, których zakupy są czasami finansowane za pomocą kredytów [Świecka 2009, s. 40].

Zakupoholizm polega na nabywaniu kompulsywnym różnych dóbr, co ma charakter chroniczny i niekontrolowany. Ten sposób postępowania niesie wiele ujemnych konsekwencji zarówno ekonomicznych, jak i psychologicznych, w tym zaniedbywanie obowiązków rodzinnych i zawodowych [Bogacka-Kisiel 2012, s. 57-63].

Opisane nieracjonalne zachowania finansowe będą nieuchronnie zmuszać gospodarstwa domowe do zadłużania się w instytucjach finansowych¹¹. Problem nadmiernego zadłużenia dotyczy osób między 20. i 30. rokiem życia, a jego skala jest znaczna. Wydaje się, że nadmierne zadłużenie i problem powiązanej z tym niewypłacalności nowych gospodarstw domowych może w najbliższych latach narastać ze względu na chęć wyrównania poziomu życia istniejącego w państwach zachodnio-europejskich.

5. Podsumowanie

Wykluczenia finansowe osób młodych w związku z zakładaniem nowego gospodarstwa domowego stanowi złożone zjawisko. Zachowania ekonomiczne takich podmiotów może cechować brak odpowiedniej dojrzałości i ich nieracjonalność. W dodatku trudności w dostępie do usług finansowych będą uniemożliwiać zbudowanie odpowiedniej bazy gospodarczej, w tym nabycie i urządzenie własnego mieszkania. Co więcej, jeżeli zostaną w tym okresie utrwalone nieprawidłowe wzorce zachowań ekonomicznych, mogą one ujemnie rzutować na całe późniejsze życie. Ponadto obecna stagnacja gospodarcza może także wpływać hamująco na właściwy rozwój ekonomiczny omawianych podmiotów.

Literatura

- Baza statystyczna Banku Światowego, <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> (1.04.2013).
- Bogacka-Kisiel E., *Finanse osobiste*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Bywalec Cz., *Ekonomia i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Financial services, provision and prevention of Financial Exclusion*, Publishing House European Commission, Bruksela 2006.
- Friedman M., *Milton Friedman on economics. Selected papers*, Publishing House University Chicago Press, Chicago 2007.
- Jayapalan N., *Sociological Theories*, Publishing House Atlantic, New Delhi 2011.
- Marszałek M., *Krytyka polityki mieszkaniowej w Wałbrzychu z perspektywy jego mieszkańek*, [w:] *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, Wydawnictwo Polska Koalicja Socjal-Watch i Polski Komitet European Anit-Poverty Network, Warszawa 2011.

¹¹ Według raportu InfoDługu z kwietnia 2013 r. liczba nadmiernie niewypłacalnych konsumentów w przedziale wiekowym 18-20 lat wyniosła 20 933, a w wieku 20-30 – 449 062, zaś w przedziale 30-40 lat 570 447; w październiku 2013 r. wielkości te wzrosły i wyniosły 458 869 dla przedziału 20-30 lat i 574 345 dla przedziału 30-40 lat [<http://www.big.pl/infodlug>].

Raport InfoDług, <http://www.big.pl/infodlug> (15.01.2014).

Solarz K., *Nanofinanse. Codziennosc zmienia swiat*, C.H. Beck, Warszawa 2012.

Szopa P., *Kondycja polskich gospodarstw domowych i jej zmiany*, [w:] *Zachowania rynkowe gospodarstw domowych o okresie transformacji systemowej w Polsce*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2006.

Świecka B., *Niewypłacalność gospodarstw domowych*, Diffin, Warszawa 2009.

FINANCIAL EXCLUSION OF YOUNG PEOPLE IN THE PERSPECTIVE OF ESTABLISHMENT OF A NEW HOUSEHOLD

Summary: The aim of that article is to present issues of financial exclusion of young people, associated with the establishment of a new household. Difficulties in availability of financial services create various social and economic problems, especially connected with meeting the dwelling needs. Financial exclusion of young people is also associated with a wide variety of economic conditions, mainly resulting from very low income achieved at the beginning of their careers. The impact of financial exclusion is also related to the consumer lifestyle, which can lead to excessive debt and insolvency.

Keywords: young people, financial exclusion, overconsumption.